

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF
POLITICS, ECONOMICS AND MANAGEMENT

July 2018, Vol:6, Issue:3

Temmuz 2018, Cilt:6, Sayı:3

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

Journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

Küreselleşme ve Çevre Sorunları Bağlamında Göç: İklim Mültecileri *Migration in the Context of Globalization and Environmental Problems: Climate Refugess*

Doç. Dr. İmam Bakır KANLI

Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bkanli@yahoo.com

Doğan BAŞKÖY

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, dbaskoy1992@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Article History:

Received 18 Nisan 2018

Received in revised form 28 Mayıs

2018

Accepted 10 Haziran 2018

Anahtar Kelimeler:

Çevre, Ekoloji, Küreselleşme, Göç,
İklim mültecileri

© 2018 PESA Tüm hakları
saklıdır

Bu çalışmada, evrensel ölçekte doğa olaylarının herkes için hayati önem taşıması, büyük göç hareketlerine neden olması, iklim mültecilerinin uluslararası gündemde önemli bir noktaya getirilmesi ve bu konuda kamu politikası üretecek olan politika yapıcılara yol gösterilmektedir. Araştırmanın amacı, küresel ısınma, kuraklık ve çölleşme, seller ve depremler gibi doğa olayları bağlamında göç etmek zorunda kalan iklim mültecilerinin önemini vurgulayarak ulusal ve uluslararası alanda farkındalık oluşturmaktır. Araştırmanın kapsamını Dünyada iklim değişiklikleriyle birlikte yaşanan doğa olayları sonucu göç etmek zorunda kalan ve literatürde iklim mültecileri diye tabir edilen grup oluşturmaktadır. Yöntem olarak literatür taramasından, kantitatif ve kalitatif verilerden, kurum ve kuruluşların yayınladığı teknik ve analitik raporlardan faydalanılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received 18 April 2018

Received in revised form 28 May

2018

Accepted 10 June 2018

Keywords:

Environment, Ecology,
Globalization, Migration, Climate
refugees

© 2018 PESA All rights
reserved

In this study, the fact that nature events on a universal scale are vital for all, leading to massive migration movements, bringing climate refugees to an important point on the international agenda and it is guided by policy makers who will produce public policy on this issue. The aim of the research is to raise awareness at the national and international level by emphasizing the importance of climate refugees who have to migrate in context of natural phenomena such as global warming, drought and desertification, floods and earthquakes. The scope of the study constitutes the so-called climate refugees in the literature, which have to migrate to result of the nature events that occur together with climate changes in the world. As method, literature review, quantitative and qualitative data, technical and analytical reports published by institutions and organizations are used.

GİRİŞ

Çevre, insanoğlunun içinde bulunduğu ve nefes aldığı yaşam alanı olması sebebiyle oldukça önemli ve korunması gereken bir alandır. İnsanın içinde bulunduğu doğal çevre, kişinin sağlık ve huzur içinde bir hayat sürmesi için gereklidir. Bunun için de içinde bulunulan çevre, kişisel veya toplumsal çıkarlar uğruna kirletilmemelidir (Artan ve Uzun, 2017: 175). Sanayileşme ve sonrasında başlayan kentleşmeyle birlikte şehirlerde yoğun şekilde nüfus artışları yaşanmaya başlamıştır. Artan nüfus sosyal, ekonomik, siyasal ve psikolojik birçok sorunla birlikte çevre sorunlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tosun (2016: 676), çevre sorunlarının artmasının en büyük sebebinin azalan kaynaklar, çarpık kentleşme, altyapı sorunları, işsizlik, trafik sorunları ve kadın-erkek sayısındaki eşitsizlikler şeklinde açıklamıştır. Diğer yandan küreselleşme süreciyle birlikte çevre sorunlarının yanında iklim değişiklikleri de meydana gelmektedir. İklim değişiklikleri neticesinde başta küresel ısınma, şiddetli yağışlar, kuvvetli fırtına ve kasırgalar, kuraklık gibi bir takım doğa olayları yaşanmakta ve bu olaylar can kayıpları, yaralanmalar ve mal kayıpları gibi maddi ve manevi zararlara yol açmaktadır.

İklim değişikliği tüm Dünya’da dile getirilmesi ve dikkat çekilmesi gereken evrensel konulardan biridir. Ayrıca, dönemselsel olarak farklı şekillerde algılanan çevre sorunları, 1950’lerden önce yerel bir sorunken daha sonra küresel bir boyuta doğru dönüşüm yaşamıştır. Bu sebepten dolayı çevresel konulara karşı duyarlılık artış göstermiştir (Mutlu vd., 2015: 80). Artan çevre sorunları ve doğa olayları toplumları derinden etkilemiş ve yaşanan bu doğa olayları neticesinde can ve mal güvenliklerinden endişe eden insanlar, çareyi daha güvenli gördükleri yerlere göç etmekte bulmuşlardır. Tarih boyunca insanların hayatlarının bir parçası olan göç, bugün de uluslararası gündemin en güncel sorunlarından birisini oluşturmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10). Geçmişten bugüne insanlar isteyerek veya zorunlu olarak buldukları yerleri terk etmişlerdir. Bu bağlamda iklim değişiklikleri ve yaşanan doğa olayları göçün zorunlu kısmını oluşturmakta ve bu göç eden kişiler literatürde (Black, 2001: 1; Ziya, 2012: 230; Demirbilek, 2016: 907; Mutlu vd., 2015: 83; Artan ve Uzun, 2017: 175; Ekşi, 2016: 17; Tok ve Korkut, 2012: 9) “iklim mültecileri”, “felaket mültecileri”, “ekolojik mülteciler”, “çevre mültecileri” gibi farklı isimlerle tanımlanmaktadır. Ziya’nın (2012: 230) tanımlamasına göre, seller, depremler, tsunami, kuraklık gibi doğa olayları sonucu oluşan yer değiştirme hareketine “iklim göçü” denilmektedir. Bu şekilde göç edenler ise “iklim mültecileri” diye tabir edilen grubu oluşturmaktadır.

Çalışmada son dönemlerde yaşanan iklim değişiklikleriyle birlikte Dünyada meydana gelen çeşitli doğa olayları sonucunda buldukları yerleri terk etmek zorunda kalan iklim mültecilerine dikkat çekmek ve henüz bu konuda yeterli çalışma bulunmayan yerli literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Çalışmada iklim mültecileri konusu üç bölüm üzerinden ele alınacaktır. İlk bölümde konuyla bağlantılı olarak kavramsal çerçeve verilecek olup, ikinci bölümde iklim mülteciliği kavramı ve bu kavramın ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden bahsedilerek Dünya’da iklim mülteciliğine yol açan doğa olayları örneklerle ele alınacaktır. Son bölümde ise konuyla ilgili değerlendirme ve önerilerde bulunularak konuya ulusal ve uluslararası alanda dikkat çekilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Çalışma iki temel ölçek üzerine inşa edilmiştir. Bu temellerden birisi göç diğeri de çevre sorunları ve doğa olaylarıdır. Çevre sorunları ve göçler birbirleriyle etkileşim içinde olan iki kavramdır. Aşağıda göç, göç türleri, çevre sorunları ve iklim değişikliği ile ilgili kavramlar açıklanmıştır.

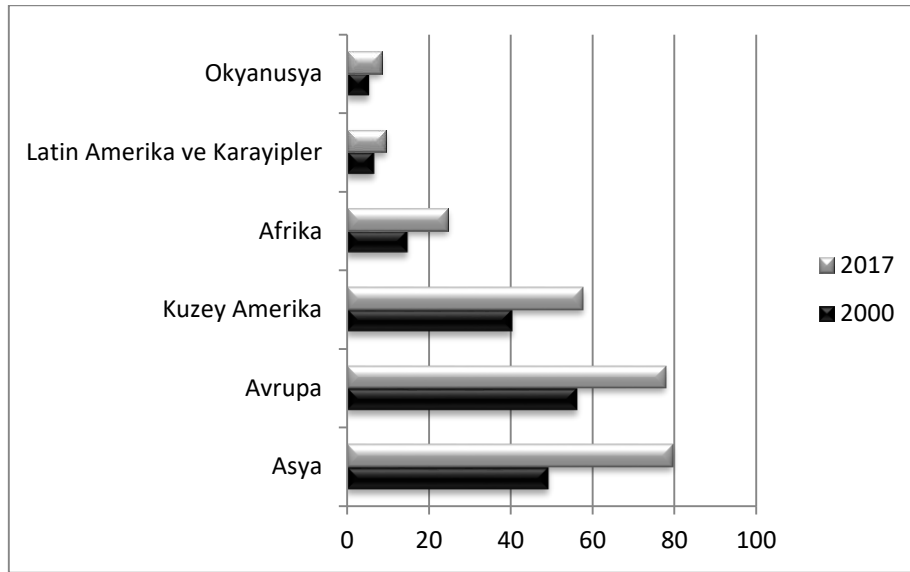
1.1. Göç Kavramı

İnsanlık tarihi boyunca yer değiştirmeler yaşanmış ve bu yer değiştirmelerin sebepleri her dönem farklılık arz etmiştir. İlk zamanlar göçün nedenleri daha çok coğrafi sebepler, iklim, savaş, açlık sorunları gibi problemlerden kaynaklanmaktayken ileriki zamanlarda bu sebepler yerini iktisadi, siyasal, kültürel ve kişisel sebeplere bırakmıştır (Akıncı vd., 2015: 60-61). Göç konusunda birçok çalışma bulunmakla birlikte kavramın özü ilk olarak Everett Lee tarafından ortaya konulmuştur. Lee (1966: 49) makalesinde göçü, geniş bir kapsamda daimî ya da yarı kalıcı şekilde yapılan ikamet değişikliği şeklinde tanımlamıştır. Ancak her yer değiştirme

hareketini göç olarak kabul etmeyen Lee, bu duruma örnek olarak göçmen işçileri ve yaz mevsiminde tatil için yer değiştiren kişileri vermiştir. En genel anlamıyla göç, bireysel veya toplu olarak ekonomik, siyasi sebeplerle bir ülkeden başka bir ülkeye veya bir yerden başka bir yere hareket etme eylemidir (www.tdk.gov.tr, 2018). Koçak ve Terzi (2010: 164), göç kavramını dünden bugüne var olmuş ve gelecekte de var olacak olan evrensel bir olgu olarak da tanımlamışlardır. Sağlam (2006: 33-34) çalışmasında göçü, insanlık tarihinin bütün dönemlerinde var olmuş bir kavram olarak tanımlamıştır. Göç basit bir şekilde bir yer değiştirmeden ibaret değildir. Sonuçları itibariyle birçok boyutu olan çok yönlü bir kavramdır. Kaypak ve Bimay (2016: 88) ise yaptıkları tanımlamada göçü turizme benzetmişler ancak göç olgusunun turizmden farklı olduğunu, turizmde genellikle gezme amacı varken göçte kalıcı şekilde bir yere yerleşme amacı olduğunu vurgulamışlardır.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayınlanan 2017 Uluslararası Göç Raporuna göre göçte hedef durumunda bulunan kıtalar açısından 2000-2017 yılları arasındaki uluslararası göç istatistiklerini şu şekilde ortaya koymak mümkündür:

Grafik 1: 2000-2017 yılları arası uluslararası göç istatistikleri

Kaynak: United Nations-International Migration Report 2017: Highlights, 2017: 5

Bu verilere göre Asya kıtası 2000 ile 2017 yılları arasında diğer kıtalara oranla daha fazla göçmeni bünyesine eklemiştir. Asya kıtası bu yıllar arasında ekstra 30 milyon göçmen daha barındırmaya başlamıştır. Bu ise her yıl 1,8 milyon net göçmen artışını ifade etmektedir. Asya'dan sonra bu yıllar arasında en fazla göçmen kazanan ikinci kıta ise 22 milyon göçmen ile Avrupa olmuştur. Asya ve Avrupa'nın ardından bu kıtaları 17 milyon göçmen ile Kuzey Amerika ve 10 milyon göçmen ile Afrika takip etmektedir.

1.2. Göç Türleri

Göçler farklı sebeplerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Kimi zaman isteğe bağlı gerçekleşen göç olayı bazı durumlarda kişinin iradesi dışındaki olaylar çerçevesinde de gerçekleşebilmektedir. Coğrafi olarak ise ülke içi-ülkeler arası olmak üzere de göçler sınıflandırılabilir. Bu farklı durumlardan yola çıkarak çalışmanın bu bölümünde göç türleri açıklanacak ve özelliklerine değinilecektir.

1.2.1. İç Göç-Dış Göç

Bir ülke içinde yaşanan yer değiştirme hareketine iç göç adı verilmektedir. İç göçte ülke nüfusunda herhangi bir artış veya azalış yaşanmamakta, sadece kentlerin nüfusunda kırdan kente, kentten kıra şeklinde yer değiştirme hareketleri yaşanmaktadır (Sayın vd., 2016: 2). Dış göç ise, ülkeler arasında yapılan yer değiştirme hareketidir. Ülkeler arasında artan göç dalgasına sebep olarak son dönemlerde gelişen teknoloji ve haberleşme ağının ilerlemesi gösterilebilir (Koçak ve Terzi, 2010: 172). Ülkeler arası yer değiştirmenin en fazla yaşandığı

yerlere bakıldığında Gayri Safi Milli Hâsıla gibi ekonomik göstergeleri yeterli düzeyde olmayan, yoksulluk oranı yüksek olan, ülke içi karışıklıkların yaşandığı ve aktif dış politikası olmayan ülkeler olduğu görülmektedir (Tosun, 2016: 678).

1.2.2. Zorunlu Göç-Gönüllü Göç

Göç, bireylerin veya kitlelerin kendi istekleriyle gerçekleşebileceği gibi şahsi istekleri dışında gelişen bir takım olaylar dolayısıyla zorlama şeklinde de yaşanabilir. Gönüllü göç genellikle insanların daha iyi ekonomik şartlara sahip olabilmek amacıyla buldukları yerleri terk ederek daha iyi şartlara sahip olan yerlere hareket etmelerine verilen ad iken zorunlu göç için asıl belirleyici olan kişinin kendi iradesi dışında gelişen siyasal bir takım olaylardır. Zorunlu göçte bireyin öncelikli amacı sığınacak bir liman bulmasıdır (Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Bireylerin kendi istekleriyle, daha iyi bir yaşama kavuşmak amacıyla başka bir yere göç etmelerine isteğe bağlı göç bir diğer adıyla gönüllü göç denilmektedir. Zorunlu göç ise, savaş, sürgün, doğal afetler gibi sebeplere bağlı olarak insanların buldukları yerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2014: 1686-1687).

1.2.3. Mevsimlik Göçler-Sürekli Göçler

Sayın ve arkadaşları (2016: 2) mevsimlik göçü, kişinin bir takvim yılının bazı günlerini birden çok mekânda geçirmesi şeklinde tanımlamışlardır. İş amacıyla, para kazanmak için başka bir yere giden kişinin çalışma süresi bittiğinde tekrar yaşadığı yere geri dönmesini mevsimlik göçe örnek bir durum olarak göstermişlerdir. Sürekli göç ise, bireyin bulunduğu mekânı temelli terk etmek amacıyla bırakarak başka bir yere gitmesine verilen addır. Sürekli göç kavramını mevsimlik göçten farklı kılan tek etken ise zaman boyutudur (Koçak ve Terzi, 2012: 170).

1.2.4. Beyin Göçleri

Çoğu insan için “sermaye” nakit para, banka hesabı, şirket hissesi veya gayrimenkul gibi anlamlar ifade etmektedir. Bu sayılan varlıklar belirli bir zaman içinde gelir getirmeleri sebebiyle bir sermaye olarak görülebilirler. Ancak bu sayılanlar dışında sermaye olarak adlandırılacak başka varlıklar da vardır. Bilgi ve beceri bu varlıklardan en önemlileridir. Eğitim ve öğretim de diğer varlıklar gibi zaman içinde belirli bir getiri sağlayabilirler. Eğitim ve öğretim insana yapılan sermaye olarak önem arz etmektedir. İnsana yapılan yatırım günümüz toplumları için de önemli bir beşeri sermaye unsurudur (Kelo ve Wachter, 2004: 17). Beyin göçleri genellikle az gelişmiş ülkelere doğru gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır. Bazı durumlarda gelişmiş ülkeden bir başka gelişmiş ülkeye doğru da göç hareketleri yaşanabilmektedir. Bu göç veren ülke açısından bir kayıp değildir. Ancak gelişmemiş ülkelere yapılan beyin göçleri o ülke için kayıp oluşturmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173). Göç çeşitlerinin genel karakteristik özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Göç türleri, tanım ve özellikleri

GÖÇ TÜRLERİ	TANIM VE ÖZELLİKLERİ
İç göç- Dış Göç	<i>Ülke içi-Ülkeler arası olmak üzere bu kategoride göçü ikiye ayırmak mümkündür. İç göç, ülke içerisinde yaşanan yer değiştirme hareketidir. Bu yüzden ülke nüfusunda bir azalma olmaz. Dış göç ise ülkeler arasında yapılan yer değiştirme eylemidir. Ülke nüfusunda azalmaya yol açar.</i>
Zorunlu Göç-Gönüllü Göç	<i>Kişinin iradesini esas alan bir kategoridir. Zorunlu göçün asıl belirleyicisi kişinin iradesi dışında gelişen olaylardır. Gönüllü göçte ise birey daha iyi şartlara sahip olmak için kendi iradesiyle yer değiştirmektedir.</i>

Mevsimsel Göç-Süreklî Göç	<i>Bu kategori zamansal açıdan göçü sınırlandırır. Mevsimsel göçte birey yılın bazı zamanları yer değiştirir ve bu yer değiştirme süreklilik arz etmez. Süreklî göçte ise kişinin bir daha göç ettiği yere geri dönme amacı yoktur, daimidir.</i>
Beşin Göçleri	<i>Yapmış olduğu meslek dalında yetişmiş bireyin, o alanda daha iyi şartlar elde etmek adına yapmış olduğu yer değiştirme hareketidir. Daha çok gelişmiş ülkelere doğru yapılan bir göç türüdür</i>

1.3. Göçü Etkileyen Faktörler

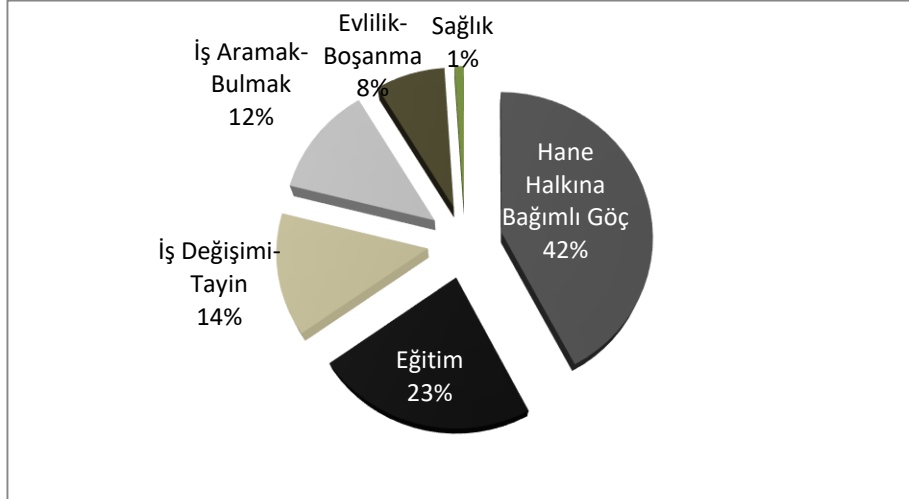
Göç eden kişilerin bu kararı almalarındaki asıl sebeplere bakıldığında genelde nerede olursa olsun benzer sebeplerden ötürü göç ettikleri görülmektedir. Bu sebepler itici faktörler adıyla anılmaktadır. Yaşadıkları yerlerdeki savaş, dini-etnik farklılıklar, işsizlik, siyasi baskılar ve yoksulluk bu itici faktörlerden bazılarını oluşturmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1349). Lee makalesinde göçe neden olan faktörleri ve göç sürecini aşağıdaki şekilde dört başlık altında ele almıştır.

Grafik 2: Göçe neden olan faktörler ve göç süreci

Kaynak: Lee, 1966: 49-50

Göçler esas itibarıyla dört biçimde gerçekleşebilmektedir. Kentten kıra, kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente şeklinde göç gerçekleşebilmektedir. Göç, bütün toplumlarda rastlanan bir olgudur. Bazı bölgelerde çok hızlı bir göç süreci yaşanırken bazı bölgelerde bu göç süreci daha yavaş gerçekleşmektedir. Kırdan kente doğru yaşanan göç hareketlerinde asıl sebep olarak kır hayatının iticiliğinin yanında kent hayatının cazibe merkezi olması ön plana çıkarılmaktadır (Sağlam, 2008: 35). Koçak ve Terzi (2012: 167-168), kentten köye göç olgusunun asıl sebebini, kırdan kente yapılan göçler sonucunda kentlerde yaşanan çarpık kentleşmenin şehirleri köyleştirmesi ve bu yüzden kişilerin tekrar kıra dönmek istemeleri şeklinde açıklamaktadırlar. Kırdan şehre doğru yapılan göçler kişiler tarafından bozulmuş düzeni tekrar tesis etmek açısından bir umut kaynağı olarak görülmüştür. Kenti göç konusunda cazip kılan nedenlerin başında iş olanaklarının yüksek olması, eğitim ve sağlık şartlarının gelişmiş olması, sanayi ve hizmet sektörlerinin buralarda toplanması gibi sebepler gösterilebilir. Öztürk ve Altuntepe (2008: 1590) ise çalışmalarında, kırdan kente doğru yapılan göç hareketlerinde asıl belirleyici sebebin topraktan kopuş olduğunu belirtmişlerdir. Topraktan kopuş sanayileşme süreciyle birlikte başlamıştır. Topraktan kopuşun sebebini ise tarımda yaşanan makineleşme süreci ve modern tarıma geçiş ya da daha öz bir tanımla tarım sektöründe yaşanan köklü değişimler şeklinde açıklamışlardır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2011 verilerine göre göç etme nedenleri şöyle tespit edilmiştir.

Grafik 3: Göçe neden olan faktörler

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2018

Elde edilen istatistiksel verilerden yola çıkarak Türkiye’de göç sebeplerinin en başında %42 oranla hane halkı fertlerinden birine bağımlı olarak yapılan göçün geldiğini söylemek mümkündür. Bunu %23 oranla eğitim sebebiyle yapılan göç hareketleri takip etmektedir. İş değişimi ve tayin sebebiyle yapılan göçlerin oranı ise %14 olarak tespit edilmiştir. Başka bir şehirde iş arayıp bulmak için göç edenlerin oranı ise %12’dir. Diğer bir grup ise evlilik amaçlı veya boşanma sebebiyle göç edenlerdir. Bu grubun oranı ise %8’dir.

1.4. Göçlerin Sonuçları

Her ne sebeple olursa olsun yaşanan göç hareketleri, özellikle göç dalgasına maruz kalan yerleşim yeri açısından önemli değişikliklere neden olmaktadır. Bir yandan bireylerin kendileri göçten sonra değişim yaşarken diğer yandan da geldikleri yerleşim yeri açısından önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Öyle ki yaşanan göçler kentlerin fiziki, ekonomik, sosyal alanlarında büyük çaplı değişikliklere yol açmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1349). Göçün psikolojik etkilerine baktığımızda, yaşanan göçlerin kişinin moral dünyasında da olumsuz etkiler oluşturduğu görülmektedir. Bir nevi yeni bir mekân değişikliği anlamına gelen göç, kişiyi psikolojik çöküntü içerisine sürükleyebilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015: 19). Ayrıca bunların yanında göç veren bölge açısından bakıldığında da bir takım olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Öztürk ve Altuntepe (2008: 1599) çalışmalarında, göç veren yerleşim yerinde çalışan nüfusun, genç nüfusun başka yere göç ettiğini ve bundan dolayı göç veren yerde durgunluk yaşandığını, gelişme hızlarının yavaşladığını belirtmişlerdir. Ayrıca göç eden aktif nüfusun sadece üretim için önemli olmadığını, tüketim açısından da kilit bir önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Bundan dolayı göç veren yerin pazar işlevinin aşındığını ve o yörenin etkinliğinin azaldığını dile getirmişlerdir.

1.5. Küreselleşme

Küreselleşme kavramı hakkında kesin ve herkesin üzerinde uzlaşmaya vardığı bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Yine de küreselleşme, üretim faktörlerinin ülkeler arası dolaşımının artmasıyla birlikte sınırların kalkması ve ülkelerin dünya ekonomisine dâhil olma çabaları neticesinde, yeryüzünün farklı bölgelerinde bulunan ülkeler arasında iletişim kanallarının güçlenmesi ve etkileşimin artmasıyla beraber ülkelerin birbirlerinden bağımsız hareket edememe durumuna gelmeleri şeklinde ifade edilebilir (Kıvılcım, 2013: 221). Lindberg (2013: 2) ise küreselleşmeyi, ülkeleri ve toplumları içinde buldukları sınırlardan çıkaran, sınırlarının ötesinde ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel birçok etkiye açan bir olgu olarak tanımlamıştır. Şahin ve Öztürk (2008: 6) ise çalışmalarında küreselleşme olgusunu dünyanın “tek bir yer” olarak algılanmasına yönelik süreçte “bilinç artışı”nı” açıklayan bir kavram olarak tanımlamışlardır.

Aral (2005: 57) ise küreselleşmeyi, dünyanın zaman ve mekân olarak daralması ve bunun yanında uluslararası ilişkilerin ülkeler arasında yoğunlaşarak dünyanın küçülmesi şeklinde

tanımlamıştır. Aynı zamanda küreselleşmenin devlet ile halk arasında bağımlılık artışına yol açtığını belirtmiştir. Balay (2004: 64-65) çalışmasında küreselleşmenin olumlu etkilerini incelediği bölümde, ülkeler arasında işgücü dolaşımının serbest hale geldiğini ve böylece dünyanın neresinde olursa olsun insanların birbirlerinin üretmiş oldukları ürünlerden faydalanacaklarını ve birbirlerinin ürünlerini kullanacaklarını belirtmiştir. Ayrıca serbest dolaşım sayesinde üretim ve tüketimde rekabetin artacağını da vurgulamıştır. Küreselleşmenin olumsuz etkilerine örnek olarak ise, büyük devletlerin küçük devletleri, sınırların kalkması ve globalleşme gibi gerekçeler altında bir sömürü aracı olarak kullanmalarını ve milli egemenlik gibi kavramların içinin boşaltılmasını göstermiştir.

1.6. Çevre Kavramı ve Çevre Sorunları

Çevre tanımı yapılırken birden fazla tanım yapmak mümkündür. Bu kavramlar birbirleriyle aynı anlama gelmese de karşılıklı olarak birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Kelimenin kökeni Yunanca da “ev” ve “anlama” sözcüklerinden oluşan “oikos” ve “logos” sözcüklerinden gelmektedir. Kelime anlam olarak yaşanılan mekân ya da vatan anlamına gelmektedir. Bir başka tanıma göre çevre, kişinin yaşadığı iç dünyasıyla beraber dış dünyasını da kapsayan, bitki ve hayvanları da içine alan daha geniş bir kavramdır (Karabıçak ve Armağan, 2004: 207). Çevre kelimesi Türkçe bir kelimedir. Çevre kavramını dar ve geniş biçimde açıklamak mümkündür. En dar anlamda çevre, bulunduğumuz yer, mekân anlamına gelmektedir (Kaypak, 2009: 311). Mutlu ve arkadaşları (2015: 80) ise çevreyi, insanların biyolojik, ekonomik ve sosyal bir takım ilişkiler içerisinde buldukları, barınma, yiyecek-ıçecek, çoğalma gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları ve etkileşim içinde buldukları fiziksel ortam şeklinde tanımlamışlardır.

1960 yılı öncesinde de çevre sorunları var olmakla birlikte çevre sorunlarının farkına 1960’lardan sonra varıldığı söylenebilir. Bu sebepten dolayı çevre sorunlarını 1960 öncesi ve sonrası iki ayrı dönem olarak ele almak mümkündür (Karabıçak ve Armağan, 2004: 207). Küreselleşmeyle birlikte doğa-insan arasındaki denge doğa aleyhine bozulmaya başlamıştır. İnsanoğlunun elinde bulunan üretim araçları çevreye büyük zararlar vermekte böylece çevrenin kendisini yenilemesine engel olarak bazı yerlerde telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabilmektedir. 2000’li yıllardan sonra hız kazanan çevre sorunlarının bir kısmını en temel şekilde, iklimlerde yaşanan değişiklikler, buzul erimeleri, çölleşme ve kuraklık, hava kirliliği, nükleer kazalar ve çevreye zarar veren tehlike saçan atıklar şeklinde sıralayabiliriz. Ülkelerin bu konuda yeterli çalışma yapmaması ve sorunun bugün ve gelecek için son derece önemli olmasından dolayı, evrensel ölçekte çözüm yolları arayışına yönelmek gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yüzden küresel çevrenin korunması için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler deyim yerindeyse taşın altına ellerine sokarak, gelecek için adımlar atmalıdırlar (Baykal ve Baykal, 2008: 4-5). Mutlu ve arkadaşları (2015: 80) da çevre sorunlarına Baykal gibi yaklaşarak, çevre sorunlarının derinlemesine araştırıldığında doğanın kendi işleyişiymiş gibi gözükken şiddetli yağışların, fırtınaların, kuraklıkların aslında insan faaliyetleri sonucunda ortaya çıktığının görüleceğini belirtmişlerdir. Bu durumu, “eğer insanoğlu doğaya zarar vermeseydi, doğanın kendi işleyişi içerisinde bu gibi sorunlar ortaya çıkmayacaktı” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu denli evrensel bir boyuta ulaşan ve kontrol altına alınması gereken çevre sorunları için Kaypak (2009: 311) çevreye ilişkin düzenlemeler yapmanın zorunlu hale geldiğinin altını çizerek, bu düzenlemelerin de insanın yaşadığı doğal yaşam alanının gelişimi, bakımı ve korunması çerçevesinde yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, insanlığın geleceği açısından kısa soluklu değişimler yerine daha uzun çaplı değişimler ve düzenlemelere gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çevre sorunları insanın doğaya zarar vermesiyle artış göstermiştir. İleri boyutlara ulaşan çevre sorunlarının kontrol altına alınması ise zorunlu hale gelmiştir. Çevre sorunları için uluslararası alandaki faaliyetlerin yoğunlaşması gerekliliğini vurgulamak mümkündür.

1.7. İklim Değişikliği ve Sonuçları

Küresel iklim değişikliği kavramı ilk olarak 1992 yılında Rio Dünya Çevre Zirvesi’nde uluslararası bir sorun olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren dünya ülkelerinin iklim

değişikliğini engellemeye yönelik politikalar geliştirmeye başladığı yeni bir sürece girilmiştir. Daha önce sınırlı akademik çalışmalarla literatürde kendine yer bulan iklim değişikliği, çölleşme, kuraklık, iklim mültecileri gibi kavramlar bu tarihten sonra uluslararası alanda ülkelerin çözülmesi için uğraş verdikleri temel kavramlar haline gelmiştir (Reyhan ve Reyhan, 2016: 14). İklim, yeryüzünün oluştuğu tarihlerden bu yana doğal olarak bir takım değişimler yaşamıştır. Ancak, 1900'lü yılların ortalarından itibaren insan faktörünün de devreye girerek iklim değişikliğine etki ettiği bir dönemin başladığı kabul edilmektedir. Bugünün dünyasında iklim değişikliğini, insan faaliyetlerinin artması sonucu oluşan sera gazları üzerinden ele almak da mümkündür.

Türkeş ve arkadaşları (2000: 1-2) en genel anlamda iklim değişikliğini, iklim şartlarında yaşanan geniş çaplı değişimler neticesinde uzun zamanda ve ağır ağır ilerleyen doğa kaynaklı değişimler şeklinde tanımlamışlardır. Yeryüzünün oluştuğu tarihlerden bu yana iklimde küçük büyük birçok iklim değişikliği yaşanmıştır. Bu yaşanan iklim değişiklikleri sadece Dünya coğrafyasını değiştirmekle kalmamış, çevresel sistemlere de zararlar vermiştir. İklim değişikliklerine verilen en temel ve en belirgin örnek sera gazlarının oluşturduğu küresel ısınmadır. Bunun yanında, kuraklık, çölleşme, deniz seviyesinin yükselmesi, buzulların erimesi, şiddetli seller ve fırtınalar da örnek gösterilebilen diğer olaylardan bazılarıdır. Batan ve Toprak (2015: 94), iklim değişikliği konusuna farklı bir bakış açısı getirerek iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin yanında olumlu etkilerinin de olduğunu çalışmalarında vurgulamışlardır. Batan ve Toprak'a göre iklim değişiklikleri bölgesel ölçekte değişiklik gösterebilmekte ve kimi yerde yağışlar azalırken kimi yerde ise aşırı yağışlar yaşanabilmektedir. Bu durum ise, bir bölgede iklim değişikliğinin olumsuz etkileri olduğunu gösterirken bazı yerler için de olumlu etkileri olabileceğini göstermektedir.

2. İklim Mülteciliği Kavramının Küreselleşme Bağlamında İncelenmesi

1980'li yıllarla birlikte çevre sorunlarının artmasıyla beraber bu sorunlardan etkilenen insan unsuru da araştırma konusu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda iklim mültecilerini kısaca, çevresel sorunlar ve doğal afetler sonucu yerlerinden olan insanlar şeklinde tanımlamak mümkündür (Ziya, 2012: 231). İklim mülteciliği (*environmental refugees*) kavramını yaşadıkları zorluklarla başa çıkmaya çalışan kişiler şeklinde tanımlamak da mümkündür. Ayrıca bu konu üzerine yazılmış birçok makale bulunmaktadır (Black, 2001: 1).

Geçmişten bugüne insanlar çeşitli doğa olayları sonucu yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Ancak bugün içinde bulunduğumuz süreçte bu kavram literatürde daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Yine de bu sorun genelde bölgesel düzeyde kalmakta, sadece sorunun yaşandığı bölgeyle sınırlandırılmakta, bunun dışındaki bölgelere fazla dikkat çekilmemektedir (Mutlu vd., 2015: 83). İklim mülteciliği veya bir diğer adıyla çevre mülteciliği kavramı, çevre sorunları nedeniyle yer değiştirme hareketini de içerisinde barındıran üst bir kavramdır. Çevre sorunları ve doğa olayları bazı bölgelerde yaşamı olumsuz etkilemekte ve bu yüzden insanlar başka bölgelere doğru hareket etmek zorunda kalmaktadırlar. Doğa olayları ve çevre sorunları sonucunda insanların göç etmeleri doğal bir süreç olarak algılanmaktadır (Demirbilek, 2016: 907). Artan ve Uzun (2017: 175-176), en genel anlamıyla iklim mülteciliği kavramını, şiddetli fırtınalar, tsunamiler, deniz seviyesinde yaşanan yükselmeler gibi doğa olayları için yüksek risk ve etki taşıyan yerlerde bulunan toplumların başka yerlere göç etmesi şeklinde tanımlamışlardır. Bu konuda daha detaylı bir açıklama yapma gereği duyan Artan ve Uzun, iklim değişikliği sonucu meydana gelen doğa olaylarının yıkıcı etkilerinden kaçmanın bir gereklilik olduğunu ve bununla insani bir içgüdü olan hayatta kalma güdüsüyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Öyle ki insanlığın hayatını koruma içgüdüleri tüm duygularının önüne geçebilmektedir.

Ekşi (2016: 17)'ye göre, iklim mülteciliği veya çevre mülteciliği kavramlarının ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin başında, sel baskınları, depremler, kuraklıklar gibi iklim değişikliği kaynaklı doğa olayları ve afetler gelmektedir. Gerçekleşen bu olaylar neticesinde insanlar yaşadıkları yerleri terk edip geçici veya kalıcı olarak başka yerlere göç etmektedirler. Mutlu ve arkadaşları (2015: 81) yapmış oldukları çalışmada iklim değişikliğine bağlı çevresel sorunların doğanın kendi işleyişi içinde ortaya çıkmadığını, insan faktörünün bu süreçte son derece belirleyici olduğunu vurgulamışlardır. Kısaca özetlemek gerekirse ekolojik sorunların

temelinde insan faktörü olduğunu görmek mümkündür. Demirdelen ve Odman (2017: 477) ise iklim mültecilerini, vatandaşı buldukları ülkenin vatandaşlığından çıkma iradesi olmaksızın sadece yaşanan iklim değişikliği sonucu meydana gelen olaylara bağlı olarak ülkelerini terk edip başka ülkeye sığınanlar şeklinde tanımlamışlardır.

Dünya üzerindeki ilk iklim mültecileri, küresel ısınmanın etkisiyle deniz seviyesinin yükselmesi sonucunda evlerini terk edip Yeni Zelanda ve Avustralya'ya yerleşmek zorunda kalan Tuvalu halkıdır. Bu yaşanan ilk olaya bakılarak iklim mülteciliği kavramının gelişmiş ülkelere etki etmeyeceği düşünülebilir ancak durum tam olarak böyle değildir. Aralarında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) de bulunduğu birçok gelişmiş ülke vatandaşı da yaşanan doğa olayları sonucunda iklim mültecisi olabilmektedir. Öyle ki ABD vatandaşları da yaşanan iklim değişikliklerinden, şiddetli fırtına ve kasırgalara, hortumlara, sel baskınlarına maruz kalarak etkilenmişlerdir. Buna karşın, tüm ülkeler açısından potansiyel olan iklim değişikliği ve doğa olaylarına karşı devletler henüz harekete geçmiş ve uluslararası çözüm önerilerinde bulunmuş değildir. Önümüzdeki yıllarda çevre sorunlarının artacağı ve buna bağlı olarak da başta küresel ısınma, seller, kasırgalar, tsunamiler, kuraklık ve çölleşme gibi çeşitli doğa olayları ve afetlerin artış göstereceği ve telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabileceğinden endişe duyulmaktadır.

Ayrıca olaya farklı bir şekilde sosyal açıdan yaklaşan Demirbilek (2016: 908), iklim değişikliği ve buna bağlı çevre sorunlarından dolayı göç etmek zorunda kalan iklim mültecileri içerisinde en fazla zarar görenlerin ve kırılabilir yapıda olanların yaşlılar, yoksul olanlar ve kadınlar olduğunu belirtmiştir. Yukarıda verilen bilgiler ışığında iklim mültecilerini doğa olayları sonucu yerlerinden olan insanlar şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu konunun sadece gelişmemiş devletler için bir problem olmadığı tüm ülkelerin bu konuda harekete geçmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Konuya uluslararası bir çözüm önerisi sunulması gerektiğini söylemek de mümkündür.

2.1. İklim Mülteciliğine Neden Olan Faktörler

Kişilerin iklim mültecisi olmalarına neden olan birçok faktör vardır. Bu faktörlerin ortaya çıkmasının en temel sebebi yaşanan iklim değişikliklerine bağlı çevresel sorunlar ve doğal afetlerdir. Yaşanan iklim değişiklikleri canlıların yaşam alanı da dâhil tüm alanları etkisi altına almaktadır. İklim değişikliği, tarımdan enerjiye, su kaynaklarından sağlığa kadar tüm alanlarda dikkat çekilmesi gereken bir konudur ve bu konuda sivil toplum kuruluşları, bilim insanları, kamu politikası üreticileri evrensel çapta çalışmalar yapmalıdırlar (Batan ve Toprak, 2015: 95). Kolmannskog (2008: 4) çalışmasında, iklim değişikliği sonucunda oluşan etkilerin zorunlu göçün artışını tetikleyeceğini ortaya koymuştur. İklim değişikliği sonucu yaşanan doğal afetlerin bir kısmı hızlı ve aniden ortaya çıkarken bir kısmı da yavaş şekilde ilerlemekte ve zamanla etkisini göstermektedir. Çalışmanın bu kısmında inceleyeceğimiz depremler ve seller aniden ortaya çıkan afetler iken, küresel ısınma, kuraklık ve çölleşme ise yavaş ilerleyen ve zamanla ortaya çıkan çevresel sorunlar ve afetlerdir (Mutlu vd., 2015: 85).

Kişilerin zorunlu olarak buldukları yerleri terk etmelerine ve iklim mültecisi olmalarına yol açan, küresel ısınma, depremler, seller, kuraklık ve çölleşme gibi doğa olayları ve etkileri aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

2.1.1. Küresel Isınma

Sanayileşmeyle birlikte sürekli arttığı tespit edilen küresel ısınmanın etkileri günümüz toplumlarında iyice belirgin şekilde hissedilmeye başlamıştır. Küresel ısınma birçok olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiş ve mücadele edilmesi gereken bir alan haline gelmiştir. Artan sıcaklıkların beraberinde getirdiği en büyük sorun iklim değişikliğidir. Sanayileşmeden sonra insan-doğa ilişkisi doğa aleyhine bozulmaya başlamış, insanın yapmış olduğu üretim-tüketim faaliyetleri küresel ısınmanın daha yoğun şekilde hissedilmesine yol açmıştır. Küresel ısınma ise beraberinde canlı çeşitliliğinin azalmasına, insanların kasırga ve sel tehdidi altında kalmasına, su sorunlarının oluşmasına, kuraklık ve çölleşme sorunlarına yol açmıştır (Reyhan ve Reyhan, 2016: 2-4).

Mutlu ve arkadaşları (2015: 86-87), iklim mülteciliğine neden olan en büyük etkeni iklim değişikliği olarak belirtmişlerdir. Küresel ısınma en temel tanımıyla, insanlar tarafından atmosfere bırakılan gazlarla birlikte ortaya çıkan sera etkisinin sıcaklığı yapay olarak artırması şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanların küresel ısınma hakkındaki düşüncesi ise, küresel ısınmanın tüm dünyada sıcaklığı arttırdığı şeklindedir. Ancak durum tam olarak da böyle değildir. Kullanılan çeşitli kimyasal maddelerin doğaya bırakılmasıyla birlikte iklim değişiklikleri yaşanmaktadır. Fakat bu durum bazı bölgelerde beklenenin tam tersine buzul çağının yaşanmasını tetikleyebilmektedir. Küresel ısınmanın bazı olası etkilerini ele almak gerekirse bu etkileri şöyle sıralayabilmek mümkündür:

Grafik 4: Küresel ısınmanın olası etkileri

Kaynak: Mutlu vd., 2015: 86-87

Nihayetinde küresel ısınmanın oluşmasında en büyük faktörlerden birinin insan faktörü olduğu söylenebilir. Atmosfere salınan gazlar artarak sera etkisi meydana getirmiş ve bunun sonucunda da olası sorunların önü açılmıştır. Küresel ısınma çağımızın en büyük felaketi olarak görülmektedir. Artan küresel ısınma sıcaklıklarının artmasına dolayısıyla da buzulların erimesine, sel baskınlarına, erozyonlara, temiz su kaynaklarının kirlenmesine yol açmaktadır. İnsanın en temel yaşam kaynağı olan suyun kirlenmesi ve kullanılamaz hale gelmesi ise büyük sağlık sorunlarına sebebiyet verebilmektedir. Bütün bu etkileri bir arada düşündüğümüzde birbirini tetikleyen domino taşları şeklinde bir benzetme yapmak mümkündür. Yaşanan küresel ısınma her alanı etkilediği gibi insan sağlığını da olumsuz etkilemekte, salgın ve bulaşıcı hastalıkların artışının önünü açmaktadır (Başbüyük vd., 2017: 211-212). Belirtildiği gibi insan sağlığı üzerinde büyük olumsuzluklara sebep olabilecek küresel ısınma kişileri göçe de zorlayabilmekte ve onları iklim mültecisi haline getirebilmektedir. Küresel ısınmanın etkilerine maruz kalan veya artık maruz kalmak istemeyen insanlar başka ülkelere göç edebilmektedirler.

2.1.2. Depremler

Deprem, insanın güvenli olarak tanımladığı ve ayak bastığı hareketsiz ortamlarda yıkıcı etkiler oluşturup büyük hasarlar verebilen bir doğa olayıdır. Depremi nasıl oluştuğunu, etki düzeyini ve depremle bağlantılı diğer hususları inceleyen bilim dalına sismoloji adı verilmektedir (www.icisleriafad.gov.tr, 2018). İşçi (2008:959) depremi, yer kabuğunda meydana gelen kırılmaların ani şekilde ortaya çıkardığı titreşimlerin geçtikleri yerleri sarsması olayı olarak tanımlamıştır. Toplumların hayatlarında derin izler bırakan bir takım olaylar bulunmaktadır. Depremler de bunlardan bir tanesidir. Deprem, kitlesel şekilde insanları etkileyen, can ve mal

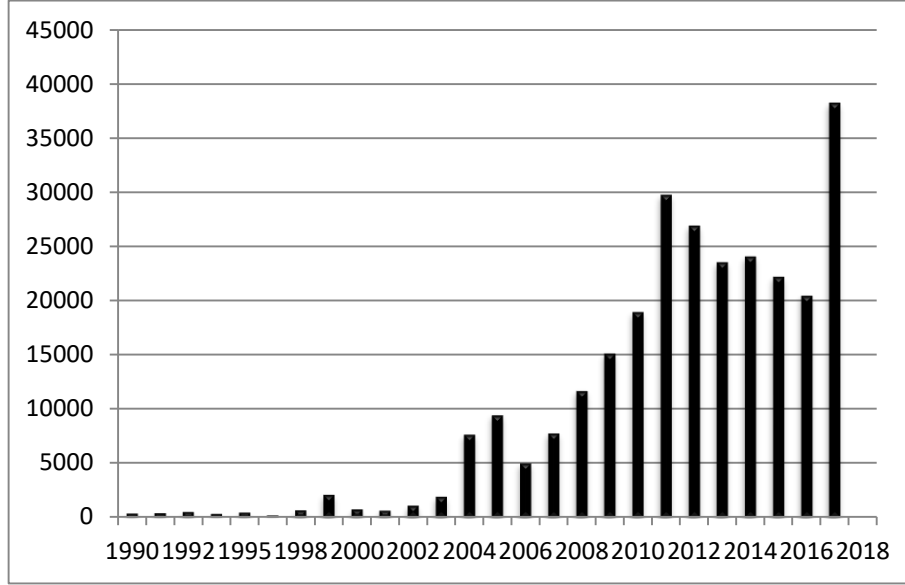
kayıplarına yol açan, insanların buldukları yerleri terk edip göç etmesine yol açan büyük bir doğal afettir.

Deprem, Türkiye'yi de yıllarca derinden etkilemiştir. Marmara Depremi 7,4 büyüklüğünde gerçekleşmiş ve 17.480 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca toplamda 328.113 yapı farklı boyutlarda hasar almıştır. Marmara Depreminden sonra ülkeyi etkileyen büyük depremler Van'da yaşanmıştır. Van'da son yüz yılda yaşanan 14 büyük deprem vardır. Bu depremler sonucunda yaklaşık 4800 vatandaş hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Van'da 1976 yılında Muradiye-Çaldıran depremi de yaşanmıştır. Ancak 2011 yılında yaşanan ve büyüklüğü 7,2 olan deprem daha büyük kitleleri etkilemiş, ekonomik bakımdan daha fazla zarar vermiştir. Zararın daha büyük boyutlarda yaşanmasına gerekçe olarak, Van'ın 1976 yılından 2011 yılına kadar olan süre zarfında nüfusunun üç kat artması ve 2011 depreminin Van-Erciş arasında yoğun nüfuslu bölgede gerçekleşmesi gösterilebilir (Deniz vd., 2017: 1427-1428).

Değirmenci ve İter (2013: 280), Dünya üzerinde görülen afetlerin büyük çoğunluğunun doğa kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu tür olayların insan faktörünün devreye girmesiyle afete döneceğini saptamışlardır. Örneğin, deprem de doğa kaynaklı bir olaydır. Ancak insan depremin afete dönüşüp dönüşmemesi konusunda son derece belirleyicidir. Örnek olarak Japonya'da 6,0 büyüklüğünde bir deprem meydana geldiğinde bu bir doğa olayı şeklinde kabul edilirken, Türkiye'de bu büyüklükte bir depremin olması yaşanan can ve mal kayıplarıyla birlikte afet haline dönüşebilmektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre, 2016 yılında meydana gelen depremler sonucunda 1291 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu depremlerin en ölümcül olanı Ekvador'da yaşanmıştır. 7,8 büyüklüğündeki depremde 673 kişi hayatını kaybetmiştir (Ersoy, 2017: 5). Depremlere yalnızca can kaybı ve yaralanmalar üzerinden bakılmadığında görülmektedir ki insanlar evlerini kaybetmekte ve zorunlu olarak başka yerlere göç etmektedir. Bu göç kişinin kendi ülkesi içerisinde gerçekleşebileceği gibi ülkeler arasında da yaşanabilmekte ve kitleler halinde bireyleri etkilemektedir. Öncelikli olarak başta deprem bölgelerinde ve daha genelde evrensel olarak bireyler ve toplumlar deprem gerçeğiyle yaşamak zorunda olduklarının bilincine varmalı ve depremin olası zarar ve etkilerinden korunmak için önlemler almalıdırlar. Binaların sağlam temeller üzerine oturtulması ve depreme dayanıklı olarak yapılması, kentsel dönüşüme önem verilmesi bu konuda alınabilecek en temel önlemlerden bazılarıdır. Bireylerin de depreme karşı bilinçli olmaları ve kendi önlemlerini almaları bir diğer basit önlem tekniğidir. Deprem afetinin önemini vurgulamak adına 1990-2018 yılları arasında meydana gelen deprem sayılarını belirten grafik aşağıda verilmiştir.

Grafik 5: 1990-2018 yılları arasında yaşanan deprem sayıları

Kaynak: www.deprem.afad.gov.tr, 2018

Yıllara göre deprem sayısı değişkenlik göstermektedir. Ancak tabloda görüldüğü üzere 2004 ve sonraki yıllarda deprem sayılarında ciddi bir artış söz konusudur. Verilen yıllar arasında en fazla depremin yaşandığı yıl ise 38,287 depremle 2017 yılı olmuştur. Türkiye de yukarıda örneklerde bahsedildiği gibi deprem bölgesinde bulunan ve deprem tehdidiyle karşı karşıya bulunan bir ülke konumundadır. Bu açıdan kişilerin iklim mültecisi konumuna düşmemeleri için kamu politikası üretmekle görevli olanlar ve daha mikro düzeyde vatandaşlar deprem tehdidine karşı hazırlıklı ve planlı olmalıdırlar.

2.1.3. Kuraklık ve Çölleşme

Kuraklık ve beraberinde yaşanan çölleşme de deprem gibi kitleleri derinden etkileyen ve bireylerin buldukları yerden başka bir yere göç etmesine sebep olan bir doğal afet türüdür. Temelde iklim değişikliğiyle birlikte yaşanan küresel ısınma sonucunda dünya genelinde sıcaklıklar artmakta, yağışlar düzensiz aralıklarla gerçekleşmekte ve azalma göstermektedir. Bu da kuraklık ve çölleşme sorununu beraberinde getirmektedir. Türkeş (2012: 18), yine kendisinden yapmış olduğu alıntıdan yola çıkarak kuraklığı, doğal su varlığının ortalamasının ya da normalin altında gerçekleşmesi sonucu yeryüzündeki çeşitli sistemler tarafından kullanılan su miktarında yaşanan azalma, su açığı şeklinde tanımlamıştır.

Uzun süreli gerçekleşen kuraklık olayı suyun insan hayatında yer aldığı her alanı etkilemektedir. Tarım, orman, hayvancılık, içme suyu alanında ve enerji üretimi gibi alanlarda sıkıntılar yaşanmasına yol açmaktadır. En temel yaşam maddesi olan suyun az olması insanlığı bir felakete sürükleyebilme potansiyeline sahiptir. Daha ileri boyutlarda düşünüldüğünde su sıkıntısının yaşanması ülkeleri savaşa bile sürükleyebilir. Bu sebeplerden dolayı kuraklık hafife alınmaması gereken ciddi bir problemdir. Neticede doğa olaylarının çıkış noktası olarak görülen küresel ısınma; sel, kasırga ve kuraklık gibi problemlere yol açacak ve çok sayıda insanın açlık ve susuzlukla boğuşmasına sebep olacaktır (Reyhan ve Reyhan, 2016: 9).

Çölleşme ise kuraklık gibi toplumsal bir olgudur. Güneş (2011: 20) çölleşmenin iki boyutunun olduğunu vurgulamıştır. Bunlardan ilki, insanın toprağı kullanım şeklinin çölleşmeye etki ettiği ilk boyuttur. İkinci boyut ise toprağın bozulması ve çölleşmesi ile birlikte geçimini topraktan sağlayan insanın çölleşmenin kurbanı haline gelmesidir. Toplumsal bir sorun olması nedeniyle çölleşme sürdürülebilir kalkınma politikalarının en temel aktörlerinden biri olmalıdır.

Sonuç olarak, diğer doğal afetlerde görüldüğü gibi kuraklık ve çölleşme de geniş kitleleri etkisi altına almakta, en temel yaşam maddesi olan su kaynağını azaltmakta ve yok etmektedir. Su kaynağı azalan ve toprakları verimsizleşen insanlar çareyi kaynakların daha verimli ve etkin

olduğu, hayatlarını daha iyi idame ettirebilecekleri bölgelere göç etmekte bulmaktadırlar. Bu yer değiştirme hareketi kırdan kente göçü arttırarak kır nüfusunda azalmalara sebep olabilmektedir. Bu durum ise çalışmamızın odak noktası olan iklim mültecilerinin oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca çölleşme ve kuraklık genel olarak doğa kaynaklı küresel ısınma sonucunda oluşa da en temele inildiğinde insan faktörünün kuraklık ve çölleşme sorununda da belirleyici olduğu görülmektedir.

2.1.4. Seller

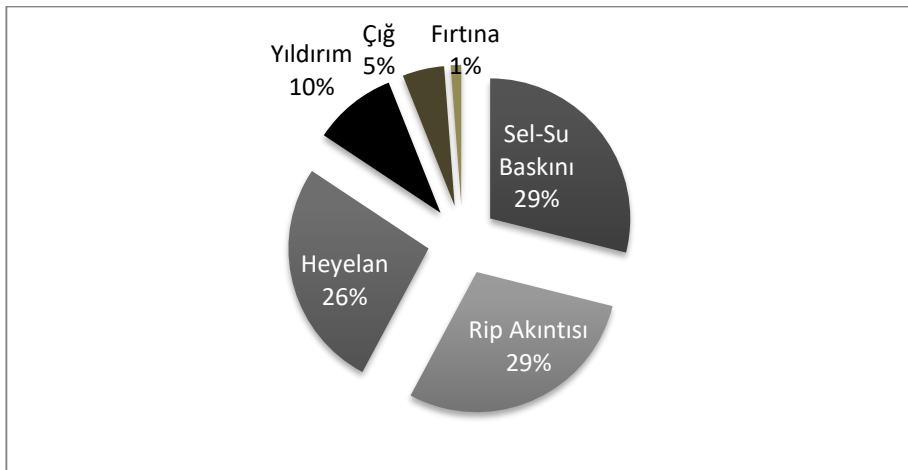
Türkiye’de yaşanan sel baskınları depremlerden sonra en çok karşılaşılan ve en çok can kaybına ve ekonomik zarara yol açan doğal afetlerden biridir. Yaşanan sel baskınlarının boyutları da iklim değişikliğinin şiddetine bağlı olarak bölgeden bölgeye farklılık arz edebilmektedir. Bölgesel şartlar, coğrafi durum, bitki örtüsü ve yaşanan ani ve şiddetli sağanak yağışlar su baskınlarının yıkıcı etkilerinin artmasında rol oynamaktadır. Bunlara ek olarak ormanların yok edilmesi ve bitki örtüsünün tahrip edilmesi de erozyonu arttırmakta ve Türkiye’nin birçok bölgesinde ani yağışlar neticesinde sel baskınlarına sebep olmaktadır. Ayrıca, yapılan insani faaliyetler de önemli ölçüde sel baskınlarına sebebiyet vermektedir (Ergünay, 2007: 5-6).

Diğer doğal afetlerde görüldüğü gibi sel baskınları da oldukça tehlikeli, can ve mal kayıplarına yol açan, kişileri evsiz bırakabilen bir afettir. Sel felaketi doğa kaynaklı olabileceği gibi yanlış arazi kullanımı gibi sebeplerden dolayı insan faktörlü de olabilmektedir. Dünya’nın her bölgesinde görülebilecek ve evrensel boyutlarda düşünülmesi gereken bir doğal afet türüdür. Örneğin, 2013 senesinde Hindistan’da meydana gelen sel felaketi sonucunda 1000’den fazla kişi hayatını kaybetmiş ve binlerce konut hasar görmüştür. Sonuç olarak 70 bin kişi yerleşim alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır (Özmen, 2015: 29).

Türkiye’de de küreselleşmeyle birlikte yaşanan aşırı bir yağış kısa sürede sel boyutuna ulaşarak bir afete dönüşebilmektedir. Özellikle betonlaşan şehirlerde su sızacak toprak bulamamakta; evleri, işyerlerini su basmakta ve insanlara maddi manevi zararlar vermektedir. Yapılan araştırmaya göre sel felaketi için en ölümcül mevsim yaz mevsimi ve yaz mevsimi içinde ise temmuz ayı olarak tespit edilmiştir. Özellikle Artvin, Rize, Trabzon, Giresun illerinde 1990-2016 yılları arasında şiddetli yağışlar ve sel baskınları görülmüştür. Son 26 yılda meydana gelen 37 büyük felakette 323 kişi yaşamını yitirmiştir (Ersoy, 2017: 142).

Son olarak Türkiye’de 2016 yılında afetler sonucu hayatını kaybedenlerin hangi afetler sonucu hayatlarını kaybettiklerini gösteren grafik aşağıda verilmiştir.

Grafik 6: Doğal afet türlerine göre yaşanan can kayıpları

Kaynak: Ersoy vd., 2017: 16

Tablodaki sonuçlara göre 2016 yılında can kaybına en fazla sebep olan afetler sel-su baskınları ve rip akıntılarıdır. En az can kaybına sebep olan afet ise fırtına olarak tespit edilmiştir. Maddi ve manevi boyutları oldukça büyük olan sel baskınları sonucunda kişiler evlerini kaybedebilmektedir. Evsiz kalan kişiler neticede iklim mültecisi olabilmektedirler.

2.2. İklim Mültecilerinin Hukuki Statüsü

Artan ve Uzun (2017: 175) iklim mültecilerini en genel anlamıyla, küresel iklim değişiklikleri sonucu ortaya çıkan kasırgalar, deniz seviyelerinin yükselmesi, tsunami gibi olaylara bağlı olarak buldukları yerleri terk edip başka yerlere göç edenler şeklinde tanımlamışlardır. Ancak iklim mülteciliği ya da bir diğer adıyla ekolojik mülteciliğin uluslararası toplumda genel bir tanımlaması henüz yoktur. Kısaca çevresel ve doğal faktörler sebebiyle yerinden olan insanların statülerinin ne olacağı konusunda üzerinde uzlaşmaya varılmış ve kabul edilmiş bir karar yoktur. Mülteci kavramının anlamı iklim mültecilerini tanımlamak için oldukça kısıtlı kalmaktadır (Mutlu vd., 2015: 100). Ziya (2012: 237) çalışmasında, iklim kaynaklı göç hareketlerinin uzun soluklu veya kısa soluklu olabileceğine vurgu yaparak, kısa süreli olanların ülke içerisinde gerçekleştiğini ve bu kişilere uluslararası korumanın kısmen verilebileceğini ancak uzun süreli olup da ülkeler arasında yapılan göçler konusunda uluslararası alanda yardım yapma şansının oldukça düşük olduğunu belirtmiştir. Çünkü yardımın boyutu uluslararası alana taşındığında iklim mültecilerinin hukuki statü sorunuyla karşılaşıldığını vurgulamıştır. Ziya'ya göre bu kişilere mülteci statüsü verilememekte ve göçmen olarak da adlandırılmamaktadırlar. Böylece belirsiz bir statüyle karşı karşıya kalmaktadır.

Demirdelen ve Odman (2017: 482-485) iklim mültecilerinin sığınmacı statüsünde de olamayacaklarını belirtmişlerdir. Onlara göre sığınma kavramı, baskı, zulüm, savaş, temel hakların ihlali, işkence gibi sebeplerden dolayı başka bir devletin korumasını talep etmek anlamına gelmektedir. İklim mültecileri açısından bakıldığında ne bir savaş durumu ne de bir zulüm ve baskı ortamı söz konusu değildir. Ayrıca iklim mültecilerinin bir nevi vatansızlar statüsüne girebileceklerini belirtmişlerdir. Demirdelen ve Odman'a göre, yaşanan iklim değişikliği sonucu meydana gelen sel baskınlarıyla birlikte kişilerin yaşadıkları topraklar sular altında kalabilmekte ve dolayısıyla kişilerin üzerinde yaşayacakları bir vatan toprağı da kalmamış olacaktır. Bunun sonucunda kişiler vatansız konumuna gelebileceklerdir.

İklim mültecilerine devletlerin yardım edip etmeyecekleri konusunda uluslararası hukuk sisteminde bir belirsizlik yaşanmaktadır. Bu açıdan Ekşi (2016: 18-19), uluslararası alanda bu konuya açıklık getiren bir düzenleme yapılması gerekliliğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak yaşanan afetler sonucunda kişiler zorunlu olarak buldukları toprakları terk ederek başka toprak parçalarına göç etmektedirler. Ancak iklim mültecilerinin hukuki statüsü uluslararası hukuk sisteminde açıkça düzenlenmiş değildir. Yukarıda verilen bilgiler ışığında, başta yerel yönetimler ve ülke hükümetleri olmak üzere uluslararası alanda sayıları her geçen gün artan iklim mültecilerinin statü sorununun acilen çözülmesi gerekliliğini vurgulamak mümkündür.

2.3. Örneklerle İklim Mülteciliğinin İncelenmesi

Kişilerin buldukları yerleri terk ederek başka yerlere göç etmesine sebep olan doğa olayları ve çevre sorunlarının bazılarını küresel ısınma, seller, deniz seviyesinin yükselmesi, kuraklık, çölleşme, depremler, savaş, tsunami, kasırgalar şeklinde sıralayabiliriz. Dünya'da ve Türkiye'de yukarıda sayılan afetler neticesinde göç etmek zorunda olan birçok örnek olayla karşılaşmak mümkündür. Bu afetlerden biri olan çölleşme toplumlar açısından son derece önemli ve hayati bir sorundur. Tarım alanları verimsizleşir ve su kaynakları azalma gösterir. Böylece insanlar büyük sıkıntılarla karşılaşmak zorunda kalırlar. Çölleşmeden en fazla etkilenen bölge ise Afrika'dır. 1970'lerden bu yana çölleşme sorunu Afrika'da önemli bir meseledir. Afrika'nın bazı ülkelerinde yaşanan bu kuraklık ve çölleşme beraberinde açlığı, susuzluğu ve sefaleti getirmektedir. Doğal kuraklıkla beraber bu bölgede yaşanan savaşlar ve çatışmalar kişileri göçe zorlamaktadır. Kuraklık ve çölleşmeye bir diğer örnek olarak Aral Gölü gösterilebilir. Aral Gölü'nün kurumuş yatağından kalkan tozlar uzak bölgelere taşınarak oraların kirlenmesine, tuzlanmasına ve kuraklık yaşanmasına neden olmaktadır. Ve bu olaylar sonucunda 1992 yılından bu yana Aral Gölü civarından yaklaşık 100 bin insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Çevre mülteciliği yaratan bir diğer önemli sorun ise afetlerdir. Deprem de bu afetler içerisinde iklim mültecilerinin sayısını arttıran faktörlerden bir tanesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde her önemli deprem sonrası bir göç hareketi yaşanmaktadır. Ayrıca 1988 yılında

Ermenistan'ın Erivan şehrinde meydana gelen 7,2 büyüklüğündeki deprem sonucunda 25 bin insan iklim mülteci konumuna gelerek Rusya ve Ukrayna'ya göç etmek zorunda kalmıştır (Mutluer ve Südaş, 2013: 633).

Yaşanan sel felaketleri de önemli boyutlarda insanlara zarar verebilmektedir. 2011 yılının Temmuz ayında Tayland'da büyük bir sel felaketi meydana gelmiş ve 12,8 milyon kişi bu sel felaketinden etkilenmiştir. Yaşanan bu felaketten dolayı başkent Bangkok'u taşıma planları bile yapılmıştır. Bir diğer felaket ise 2014 yılında Sırbistan, Bosna-Hersek ve Hırvatistan'ı etkileyen sel felaketidir. Bu felakette 60 kişi hayatını kaybetmiş ve 2,5 milyondan fazla kişi etkilenmiştir (Reyhan ve Reyhan, 2016: 9-10).

Ayrıca bu olaylardan bağımsız olarak aşırı soğuk ve aşırı sıcak havalar da iklim değişikliğinden kaynaklanan doğal afetlerdir. Öyle ki 2016 yılı Dünya'da sıcaklık ölçümü yapılmaya başlandığı tarihten bu yana en sıcak yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Bu sıcak hava dalgasından milyonlarca insan etkilenmiş ve 530'un üzerinde can kaybı yaşanmıştır. Aşırı soğuk hava da Kuzey Amerika, Doğu Asya, Güney Afrika, Japonya gibi bölgelerde insanları zorlamakta ve can kayıplarına sebep olmaktadır. 2016 yılında sadece Asya ve Amerika'da toplamda 164 kişi aşırı soğuk havalardan etkilenerek hayatını kaybetmiştir (Ersoy vd., 2017: 24).

Somali de iklim mülteciliği konusunda önde gelen ülkelerden bir tanesidir. 2004 yılı ve sonrasında ülkede yaşanan kuraklık sebebiyle vatandaşlar daha gelişmiş ve daha iyi şartlara sahip ülkelere göç etmeye başlamışlardır. Ayrıca Somali'de aktif şekilde faaliyet gösteren terör örgütlerinin varlığı da kişileri göçe zorlayan bir diğer önemli sebeptir. İklim mülteciliği denilince akla gelen önemli devletlerden biri de Tuvalu devletidir. 9 adadan oluşan ve deniz seviyesinden çok az yüksekte bulunan bu ülkede deniz seviyesinin yükselmesi büyük bir sorundur. Bu ülke iklim mülteciliği konusunda Yeni Zelanda ve Avustralya'ya sığınmaktadır. Avustralya'nın bu konuda Yeni Zelanda'ya nazaran Tuvalu halkına daha fazla yardımcı olduğunu söylemek mümkündür (Mutlu vd., 2015: 90-92).

Türkiye'de ise 20.yüzyılın başından bu yana yaşanan doğal afetler neticesinde 87 bin kişi hayatını kaybetmiş, 210 bin kişi ise yaralı olarak yaşanan felaketlerden kurtulmuştur. Bunun dışında yaşanan bu olaylar sonucunda 651 bin konut yıkılmış veya büyük zararlar görmüştür (Ergünay, 2007: 3). İklim mültecilerinin önemi yukarıdaki örnekler ele alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kişilerin hayatını kaybetmesine, yaralanmalarına ve evsiz kalmalarına yol açan afetlerin boyutuna vurgu yapılarak konunun önemine dikkat çekilmiştir.

SONUÇ

İklim değişikliğine bağlı olarak başta küresel ısınma, depremler, seller, kuraklık, çölleşme, tsunami, kasırgalar ve diğer afetler neticesinde birçok insan buldukları yerleri terk ederek daha güvenli gördükleri yerlere göç etmektedir. Kitleleri göçe sürükleyen bu doğa olayları Türkiye için de önemli bir tehdit unsurudur. Dünya'nın her yerinde farklı şekillerde ve boyutlarda görülebilecek bu afetler birçok insanın kaderini değiştirmekte ve onların iklim mülteci haline gelmesine sebep olmaktadır. Bu olaylar yaşanmadan önce kamu politikası üretmekle görevli olan politika yapımcılar gerekli önlemleri alarak olayların etkilerini en aza indirmeye çalışmalıdırlar.

Afetlerin Türkiye'de iklim mülteciliğine nasıl sebep oldukları, afetlerin zararlarını en aza indirmek için alınması gereken önlemler ve kamu politikası üretecek olan politika yapımcılar için önerilere afetler bazında aşağıda yer verilmiştir. Öncelikle bu afetlerin tanımına ve etkilerine maddeler halinde değinilecektir.

- **Küresel ısınma:** Atmosfere salınan gazlar sonucunda oluşan sera etkisinin kara, deniz ve havada ölçülen sıcaklıkları arttırması olayına kısaca küresel ısınma denmektedir. Küresel ısınmanın en temel belirtisi buzulların erimesidir. Deniz seviyesinde yaşanan yükselme ve toprakların sular altında kalması da küresel ısınmanın bir diğer tehdidi olarak gösterilebilir. Yaşanan sel baskınları ve kuraklık da küresel ısınmanın tehditlerinden bazılarıdır. Bu tehditler neticesinde kişiler buldukları yerleri terk ederek başka bölgelere göç etmektedirler. Yaşanan göç olayları ise çalışmamızın konusu olan iklim mülteciliği durumunun oluşmasına yol açmaktadır.

• **Depremler:** Deprem en genel tanımıyla yer sarsıntısı anlamına gelmektedir. Depremler sonucunda sağlam yapılmamış yapılar yıkılabilmekte ve can ve mal kayıplarının yaşanmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca deprem sonrasında denize kıyısı olan bölgelerde su baskınları yaşanabilmektedir. Deprem sonrasında barınma, sağlık, beslenme gibi birçok sorun yaşanabilmektedir. Deprem ne zaman yaşanacağını bilinmemesi ona karşı daha hazırlıklı ve planlı olmayı gerektirmektedir. Bu konuda hem vatandaşlara hem de hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Türkiye de deprem kuşağında olan bir ülke olarak her an depreme hazırlıklı olmalıdır. Nitekim şiddetli bir deprem sonrasında evlerinden olan insanlar son çare olarak daha güvenli bir bölgeye göç etmeyi seçebilmektedirler.

• **Seller:** İklim mülteciliğine yol açabilecek bir diğer önemli afet türü de sel baskınlarıdır. Sel, önlem alınmadığı takdirde birçok maddi ve manevi kayba yol açabilecek bir afettir. Şiddetli yağışlar sel baskınlarına neden olabilmekte ve toprakların ve evlerin sular altında kalmalarına sebep olabilmektedir. Yerleşim yerleri sular altında kalan bölge halkı başka bölgelere göç ederek iklim mültecisi olabilmektedir. Kişiler her afette olduğu gibi sel afetine karşı da bilgilendirilmeli ve hazırlıklı olmaları için bilinçlendirilmelidir. Türkiye ve özellikle Karadeniz Bölgesi sel tehlikesiyle sıkça karşı karşıya kalmaktadır. Bu bölgelerde merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin sel tehdidine karşı hazırlıklı ve planlı olması önem arz etmektedir.

• **Kuraklık ve Çölleşme:** Kuraklık ve çölleşme en önemli afetlerden olup, iklim değişikliği ile doğrudan ilişki içerisindedir. Diğer afetlerden farklı olarak kuraklık ve çölleşme insanın en temel yaşam maddesi olan su kaynaklarının yok olmasına sebep olarak gıda sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çölleşmeye insanlar da, aşırı otlama, aşırı ekim, ormanların tahribi, uygun olmayan sulama yöntemleri gibi yollarla sebep olabilmektedirler. Tarım, ülkeler açısından kritik öneme sahip bir sektördür. Kuraklık ve çölleşmenin yaşanması tarım arazilerini tahrip ederek verimsizleşmesine sebep olmakta ve sonuçta yine insan faktörünü etkilemekte ve ona zarar vermektedir. Kuraklık sonucunda tarımda verim düşmekte, sulama yapılamamakta ve böylece ürün miktarında ve çeşitliliğinde azalma olmaktadır. Türkiye ekonomisinde de tarım sektörü oldukça kritik bir yere sahiptir. Toprakların kuraklaşması ve giderek çölleşmesi toprağın verimini azaltarak tarım sektöründe darboğazların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Toprakta yaşanan verimsizlik geçimini tarımla sağlayan bölge halkının göç etmesine sebep olabilmekte ve kişileri iklim mültecisi haline getirebilmektedir.

DOĞAL AFET TÜRÜ	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Küresel Isınma	<ul style="list-style-type: none">• Ormansız alanlar ağaçlandırılmalıdır.• Yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmalıdır.• Kırsal alanlardan şehirlere göç engellenmelidir.• Yasal mevzuatlar güncellenmelidir.• Geri dönüşüm faaliyetleri hızlandırılmalıdır.• Toplu taşıma kullanımı teşvik edilmelidir.
Depremler	<ul style="list-style-type: none">• Yapıların inşası aşamasında sağlam olmasına özen gösterilmelidir.• Depreme dayanıklı olmayan yapılar daha dayanıklı hale getirilmelidir.• Evlerde sabit olmayan bölmeler sabitlenmelidir.• Hükümetler, vatandaşları depreme karşı bilinçlendirmelidir.• Deprem sonrası faaliyetlere karşı hükümetlerin planlı ve hazırlıklı olmaları gerekmektedir.
Seller	<ul style="list-style-type: none">• Ağaçlandırma faaliyetlerine ağırlık verilerek erozyon önlenmelidir.• Çukur alanlarda bulunan binalarda bodrum katlarına daire yapılmamalıdır.• Erken uyarı sistemleri kurularak afete hazırlıklı olunmalıdır.• Arama kurtarma ekipleri kurularak afete her an hazırlıklı olunmalıdır.• Şehirde bulunan kanalizasyon kanalları bakımlı olmalıdır.

Kuraklık ve Çölleşme	<ul style="list-style-type: none">• Toprak ekimi ve verimi konusunda hükümetler çiftçileri bilgilendirmelidir.• Vatandaşlar su kullanımı konusunda tasarrufa yönlendirilmelidirler.• Anız yakılması önlenmeli ve bu hususa uymayanlar caydırıcı biçimde cezalandırılmalıdır.• Ağaçlandırma faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.
-----------------------------	--

Yukarıdaki tabloda iklim mülteciliğine sebep olan faktörler incelenerek bu afetlere çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Sonuç olarak deprem, sel, küresel ısınma, kuraklık ve çölleşme birçok insanı doğrudan veya dolaylı olarak etkilemekte, can kayıplarına ve maddi zararlara sebep olmaktadır. Yaşanan afetler kişilerin yer değiştirmesine yani başka bölgelere göç etmelerine sebep olarak onları ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok yönden etkilemektedir. Her an bu afetlere karşı hazırlıklı olunmalı ve etkilerinden korunmak için yerel ve merkezi ölçekte planlar yapılmalıdır. Bu konuda hem kişilere hem de vatandaşlara görevler düşmektedir. Kamu politikası üretmekle görevli olan politika yapıcılar birçok yönü bulunan bu afetlere karşı duyarlı olmalı ve halkı da duyarlı olmaya davet etmelidirler.

Ayrıca hükümetler ve uluslararası kurumlar iklim mültecileri konusunun üzerine daha fazla yoğunlaşarak onların sorunlarına çözüm önerisi getirmelidirler. İklim mültecilerinin hukuki statüleri konusundaki hukuk boşluğu doldurularak sahip olacakları haklar belirlenmelidir. Mültecilerin ve göçmenlerin sahip oldukları haklar nasıl ulusal ve uluslararası mevzuatlarda belirlenmişse, iklim mültecileri de mevzuatlara yeni bir kavram olarak girmeli ve sahip olacakları haklar açıkça belirlenmelidir. Nihai olarak küresel ısınmanın ve iklim değişikliğinin tüm toplumları etkilediği ve dolayısıyla her bir bireyin potansiyel birer iklim mülteci aday olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Buket, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik (2015), “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, ss.58-83
- Aral, Berdal (2005), “Egemenlik ve İnsan Hakları Açısından Küreselleşme ve Uluslararası Hukuk”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.24, ss.57-78
- Artan, Taner ve Kıvanç Uzun (2017) “İklim Mültecileri Bağlamında Yeşil Sosyal Hizmet Üzerine Bir Tartışma” *Journal of Current Researches on Social Sciences*, Vol.7, Issue.4, pp.171-184
- Balay, Refik (2004), “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.37, S.2, ss.61-82
- Başbüyük, Özgün Gülüşan, Faruk Ay, Serkan Acar (2017), “Küresel Isınma ve Küresel Isınmanın Yaşlılar Üzerindeki Etkisi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.1, ss.203-218
- Batan, Murat ve Zeynel Fuat Toprak (2015), “Küresel İklim Değişikliğinin Olumlu Etkileri ve Bu Etkilerin İklim Değişikliğine Uyum Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi*, C.6, S.2, ss.93-102
- Baykal, Hülya ve Tan Baykal (2008), “Küreselleşen Dünyada Çevre Sorunları”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.9, ss.1-17
- Black, Richard (2001), “Environmental Refugees: Myth or Reality”, *The UN Refugee Agency New Issues In Refugee Research*, No. 34, ss.1-19
- Değirmenci, Yavuz ve İlhan İter (2013), “Coğrafya Dersi Öğretim Programında Doğal Afetler”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.28, ss.276-303
- Demirbilek, Melahat (2016), “Çevre, Çevre Mültecileri ve Çevreci Sosyal Hizmet”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Vol.2, No.3, ss.905-914

- Demirdelen, Özge ve Mustafa Tefvik Odman (2017), “Küresel Isınmanın Yol Açtığı Sorunlardan Biri: İklim Mültecilerinin Hukuki Statüsü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.13, ss.470-497
- Deniz, Orhan, Mehmet Zeydin Yıldız, Suvat Parin, Rıdvan Erdoğan (2017), “Deprem ve Göç: 2011 Van Depremi Örneği”, *Social Sciences Studies Journal*, Vol.3, Issue.10, pp.1426-1444
- Ekici, Süleyman ve Gökhan Tuncel (2015), “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Dergisi*, C.5, S.9, ss.9-22
- Ekşi, Nuray (2016), “İklim Mültecileri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, ss.10-58
- Ergünay, Oktay (2007), “Türkiye’nin Afet Profili”, *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 5-7 Aralık 2007, Ankara, ss.1-14
- Ersoy, Şükrü (2017), “2016 Yılı Doğa Kaynaklı Afetler Yıllığı Dünya ve Türkiye”, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları*, No.129, ss.1-402
- Ersoy, Şükrü, Murat Nurlu, Oktay Gökçe, Bülent Özmen (2017), “2016 Yılında Dünyada ve Türkiye’de Meydana Gelen Doğa Kaynaklı Afet Kayıplarının İstatistiksel Değerlendirmesi”, *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi*, S.22, ss.13-27
- Güneş, Fatime (2011), “Çölleşme, Toplumsal-Ekonomik Boyut ve Sürdürülebilir Geçim Paradoksu: Konya-Karapınar Örneği”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2011/1, ss.19-38
- İşçi, Coşkun (2008), “Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?”, *Journal of Yaşar University*, C.3, S.9, ss.959-983
- Karabıçak, Mevlüt ve Ramazan Armağan (2004), “Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.9, S.2, ss.203-228
- Kaypak, Şafak (2009), “Çevre Korunmasında Sorumluluk Hukukun Yeri”, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, ss.309-346
- Kaypak, Şafak ve Muzaffer Bimay (2016), “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.6, S.1, ss.84-110
- Kelo, Maria ve Bernd Wachter (2004), “Brain Drain and Brain Gain Migration in The European Union After Enlargement”, *European Conference*, September 29 and 30, ss.1-91
- Kıvılcım, Fulya (2013), “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.5, S.1, ss.219-230
- Koçak, Yüksel ve Elvan Terzi (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.3, S.3, ss.163-184
- Kolmannskog, Odedra Vikram (2008), “Future Floods of Refugees”, *Norwegian Refugee Council, Oslo*, ss.1-42
- Lee, S. Everett (1966), “A Theory of Migration”, *Demography Journal*, Vol.3, No.1, pp.47-57
- Lindberg, E. Nihal (2012), “Küreselleşen Dünyada ve Türkiye’de Çocukluğun Durumu”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.21, S.1, ss.1-10
- Mutlu, Ahmet, İbrahim İrdem ve Berna Üre (2015), “Ekolojik Mültecilik”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, C.10, S.23, ss.79-118
- Mutluer, Mustafa ve İlkay Südaş (2013), “Görünmez Bir Küresel Sorun: Çevre Mültecileri”, *Prof. Dr. İlhan Kayan’a Armağan Kitabı*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, ss.631-636
- Özmen, M. Taner (2015), “Sel-Taşkın Türkiye ve Antalya”, Aralık-2015, Antalya, ss.1-114

- Öztürk, Mustafa ve Nihal Altuntepe (2008), “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal of Yaşar University*, C.3, S.11, ss.1587-1625
- Reyhan, Satır Ayşen ve Hakan Reyhan (2016), “Küresel Isınmanın Nedenleri, Sonuçları, Çözümleri Üzerine Yeni Değerlendirmeler”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, C.11, S.26, ss.1-24
- Sağlam, Serdar (2006), “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erman Artun Özel Kitaplığı*, S.5, Güz 2006, ss.33-44
- Sayın, Yusuf, Ahmet Usanmaz ve Fırat Aslangiri (2016), “Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.18, S.31, ss.1-13
- Şahin, Levent ve Mustafa Öztürk (2008), “Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, C.54, S.1, ss.3-29
- Tosun, Serpil (2016), “Göçün Çevre Sorunlarına Etkileri”, *ISEM 2016, 3.Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumu, Alanya-Türkiye*, ss.675-684
- Tümtaş, Sertaç Mim ve Cem Ergun (2016), “Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapılar Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.21, S.4, ss.1347-1359
- Türkeş, Murat (2012), “Kuraklık, Çölleşme ve Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Savaşım Sözleşmesi’nin Ayrıntılı Bir Çözümlemesi”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.20, S.1, ss.7-55
- Türkeş, Murat, Utku Sümer, Gönül Çetiner (2000), “Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri”, *Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları, (13 Nisan 2000, İstanbul Sanayi Odası), 7-24, ÇKÖK Gn. Md., Ankara*, ss.1-17
- United Nations International Migration Report 2017: Highlights (2017), *United Nations*, New York, ss.1-31
- Yılmaz, Abdurrahman (2014), “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol.9, No.2, pp. 1685-1704
- Ziya, Olcay (2012), “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.99, ss.229-240
- <http://www.icisleriafad.gov.tr/dprem-nedir>, 29.03.2018
- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067, 04.04.2018
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ac639c397d851.62680629, 05.04.2018
- <https://deprem.afad.gov.tr/>, 05.04.2018